

Περίληψη

Η Διδακτορική Διατριβή αναφέρεται στο αρχαιολογικό ερώτημα σχετικά με τον εντοπισμό των αργιλικών πηγών, που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή της Αττικής Κεραμικής και συνάγει συμπεράσματα για την ργάνωση των εργαστηρίων αγγειοπλαστικής (6ος-4ος αιώνα π.Χ.). Η έρευνα επικεντρώθηκε στην εξέταση σιδηρούχων αργίλων σε περιοχές της Αττικής κατάλληλων για την παραγωγή της αργιλικής βαφής, η οποία κατα όπτηση τριών σταδίων μετασχηματίζεται στο μελανό υάλωμα (ΜΥ) που διακοσμεί την επιφάνεια των αγγείων. Μελετήθηκαν οι πρώτες ύλες και οι ιδιότητες τους κατά τη διαδικασία της παρασκευής του κολλοειδούς αργιλικού αιωρήματος από το οποίο παράγεται, η αργιλική βαφή, και καταγράφηκαν τα αποτελέσματα μετά την όπτηση της, τα οποία συγκρίνονται με αντίστοιχα αρχαιολογικά θραύσματα που φέρουν ΜΥ.

Το πρώτο στάδιο της εργασίας αφορούσε στην άμεση σύγκριση με καινοτόμα αναλυτική μεθοδολογία (mXRF, μXRF, μPIXE, XRD και SEM/EDX), σε επίπεδο ιχνοστοιχείων, των αρχαιολογικών κεραμικών δειγμάτων που φέρουν ΜΥ από ανασκαφές στην Ακρόπολη και στο Κεραμεικό, με σύγχρονα εργαστηριακά δείγματα που φέρουν ΜΥ, τα οποία παράχθηκαν στο ργαστήριο με την διαδικασία της «αναγωγής του σιδήρου», σε σύγχρονες συνθήκες παραγωγής κεραμικής. Τα εργαστηριακά δοκίμια διακοσμήθηκαν με αργιλικές βαφές που παράχθηκαν από την δειγματοληψία αργιλικών εδαφών (37) της Αττικής. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν 5 αργιλικές αποθέσεις συμβατές με τα αρχαιολογικά δείγματα που εντοπίζονται στις περιοχές Πάνακτο-Κούρτα, Πάρνηθα, Υμητός, Μεσογαία, Λαύριο. Επιπλέον, η συνδυαστική μελέτη των αργιλικών εδαφών-αργιλικής βαφής-ΜΥ έφερε στο φως σημαντικά αποτελέσματα όσον αφορά τα ιχνοστοιχεία και την ορυκτολογική σύσταση της βαφής.

Ορισμένα μακροσκοπικά χαρακτηριστικά των αρχαιολογικών δειγμάτων, όπως οι χαρακτηριστικές αστεροειδείς μικρο-ρωγμές και οι διαφορετικές αποχρώσεις του ΜΥ που διακρίνονται και σε σημαντικά εκθέματα μουσείων, φαίνεται να συσχετίζονται με συγκεκριμένες αργιλικές αποθέσεις. Επιπλέον, παρατηρήθηκε συμβατότητα ως προς τη σύγκριση των ιχνοστοιχείων μεταξύ σύγχρονων και αρχαίων δειγμάτων όσον αφορά τον ψευδάργυρο (Zn) που συσχετίζεται με το Λαύριο.

Προκειμένου να ελεγχθούν περαιτέρω αυτά τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά, ένα σύνολο από ~ 100 γεωμετρικά, αρχαϊκά και κλασικά διακοσμημένα όστρακα από τις ανασκαφές της Ακρόπολης του 19ου αιώνα (Graef και Langlotz, 1909-1933), εξετάστηκαν επί τόπου με τη χρήση ενός Bruker[®]h-PXRF συστήματος που προσφέρει τη δυνατότητα μη καταστρεπτικής ανάλυσης. Επιπλέον, αναλύθηκε συγκριτικό υλικό από τη Βοιωτία, καθώς και όστρακα από μια απόθεση στο λόφο της Ακρόπολης και κεραμικά θραύσματα που φέρουν πιναελιές δοκιμών ΜΥ από την περιοχή των κεραμείων της αρχαίας Κορίνθου.

Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η επιλογή, συλλογή και επεξεργασία της κατάλληλης αργίλου για την παραγωγή ενός επιτυχημένου ΜΥ, απαιτεί εξειδικευμένο προσωπικό. Η έλλειψη αρχαιολογικών δεδομένων σχετικά με την παραγωγή της αργιλικής βαφής, σε σχέση με την πολύ μεγάλη ποσότητα αργιλικής βαφής που απαιτήθηκε για την παραγωγή της Αττικής κεραμικής που φέρει ΜΥ, υποδεικνύουν ένα «προσιτό» υλικό για την διακόσμηση τη κεραμικής στην αρχαιότητα. Η ύπαρξη άφθονων αργιλικών κοιτασμάτων στην Αττική που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για το σκοπό αυτό, αλλά και η δυνατότητα συλλογής του αιωρήματος απευθείας από τη φύση, υποστηρίζουν την υπόθεση ενός προϊόντος με σχετικά χαμηλή νομισματική αξία στην Αρχαϊκή και Κλασική εποχή, και ενισχύουν τη πρόταση για την ύπαρξη ενός ξεχωριστού επαγγέλματος και εμπορικού δικτύου σχετικού με την παραγωγή και διανομή της αργιλικής βαφής στα εργαστήρια της Αθήνας.